

San Anton - il-kult,

il-kappella Mostija u l-artisti

Altru li mhux kappella semplici!

MINN LOUIS VASSALLO

□ San Anton Abbati huwa magħruf bhala l-fundatur tal-Monastiċiżmu Nisrani. Huwa miet fis-sena 356 W.K. fl-ghomor ta' 105 sena wara li ghadda l-biċċa 'l kbira ta' ħajtu jgħix ta' eremit fid-dezert ta' l-Eğġittu. L-artisti jħobbu jipprezentaw il-figura ta' dan il-qaddis akkumpanjat minn hanżir. Ta' min jgħid li dan l-eremita għandu rabta mal-marda 'Fuoco di San Antonio' li magħna l-Maltin hi magħrufa bhala l-hruq ta' Sant'Antnin.

Il-folklor li hemm imsawwar ma' dan il-qaddis, jgħidilna li fi żmien il-Medju Evu l-patrijet monastiċi li kien waqqaf hu, kienu jrabbu bosta ħnieżer. Mix-xaham tagħhom kienu jagħmlu tahlita medika li ttaffi l-hruq ta' dawk kollha li jbatu minn din il-marda ta' uġġihs insopportabbi.

San Anton huwa meqjus ukoll bhala l-protettur specjali ta' l-annimali u l-festa tiegħu taħbat nhar is-17 ta' Jannar. Fil-Mosta hawn kappella qadima ferm iddedikata lil dan il-qaddis u Hadd fuq il-festa tiegħu fil-ġħodu, minn fuq iz-zuntier isir it-tberik ta' l-annimali. Din id-drawwa dahlet fil-gżejjjer Maltin meta s-Salib tat-Tmien Ponot kien is-simbolu tal-hakma fuq il-poplu kollu. Fil-Mosta din l-użanza twieldet fl-1962 u għadha popolari fost il-Mostin sal-lum, fejn għadu jingħata x-xgħir u l-hbejż imbierek lill-bhejjem biex jeħliskhom mill-mard.

Opri ta'l-arti

Ahna u niżlin min-Naxxar mit-triq li twasslet għall-Oratorju Qalb ta' Gesù, niltaqgħu ma' kappella ġelwa li hi wahda mill-ġawhar prezżjużi tant għall-qalb il-Mostin. Din tinsab f'misrah pittoresk, imwenna minn ghadd ta' djar antiki li jixhed fihom il-karattru tar-rahal qadim Maltin. L-origini tagħna jehodna ferm lura fiż-żmien meta fl-1575 id-Delegat Appostoliku Monsinjur Pietro Duzzina kien halla bil-miktub l-istat li kien jinsabu fih il-kappelli tal-Mosta. Dik li na raw illum kienet reġġħet ġiet mibnija madwar l-1657 bi flus mogħtija minn Dun Salv Fenech u Florio Borg, it-tnejn mill-Mosta. L-Isqfijiet li żaruha mal-mixja tas-snin, dejjem sabuha fi stat tajjeb. Hawnhekk għandna eżempju ta' knisja qadima mibnija fuq numru ta' ħnejjet u msaqqa bix-xorok. Fl-imghodd i-kappella ta' San Anton kellha sehem importanti fl-istorja soċjali ta' dan ir-rahal. Dan il-wirt għażiż li hal-lewna missirijietna hu meqjum b'għożza kbira mill-Mostin tas-seklu l-ġdid. Wara li tajna harsa hafifa lejn l-istorja u t-tradizzjonijiet li hemm minsuġa ma' dan il-qaddis u l-kappella ddedikata f'gieħu fil-Mosta, nixtieq naqsam magħk kom xi tagħrif dwar l-opri li jinsabu jsebbhu dan il-maqdes devout. Magħhom hemm marbuta kullana ta' kurżitajiet mill-aktar interessanti.

Kwadru titulari

Hekk kif wieħed jidhol ġewwa jilmah il-kwadru titulari ta' San Anton impitter minn Filippo Dingli fl-1657. Dan l-artist Malti li kien attiv hafna fl-ewwel nofs tas-sbatax-il seklu, kien jiġi hu Tumas Dingli, l-arkitett ta' l-ewwel Knisja Parrokkjali tal-Mosta. Interessanti l-importanza li Dingli ta lill-figura principali li tinsab tiddomina l-ispażju kollu tal-kwadru. San Anton jidher raġel xwejjah, qed iserra fuq bastun li miegħu hemm marbuta qanpiena ċkejkna. Il-qanpiena għandha hafna tifis. Leħinħha jferrah, kultant ikun ta' swied il-qalb u minn xi daqqiet donnu jheġġiġna nersqu lejn Alla biex inbiegħdu minn fuqna xi kastig bħal terrimot, mard li jittieħed, hbit mill-ghadu u flagħeli ohra. Meta n-nies kienu jaraw lil San Anton itterraq u jisimgħu l-qanpiena tiegħu ddoqq kienu jli issu: 'Għaddej il-habib t'Alla'. Imqanqal minn dan il-folklor sabiħ, Dingli tana kwadru ta' certu livell artistiku. Fil-Mosta nsibu aktar xogħol ta' Filippu Dingli. Ta' min isemmi l-kwadru tan-Nawfragju f'Malta ta' San Pawl li jinsab fis-sagristijsa tar-Rotunda, in-naħha ta' fejn hemm il-monument tal-bomba. Il-kwadru ewljeni tal-Kappella ta' San Anard, hu biċċa xogħol ohra valida li harġet minn idejn Dingli.

Prospettiva sabiħa

Kif inhu xieraq, il-parti l-aktar li tolqot l-ghajnej hija ddedikata lill-altar maġġur. Fuqu naraw prospettiva sabiħa mahduma fil-ġebbla Maltija li qiegħda biex nghidu hekk, tinkuruna l-kwadru

Minn paġna 35

ta' San Anton. Dan hu disinn fiċ-ċatt ta' dak kollu li hu solidu u għandu l-volum b'mod li fil-ghajn jidher fid-daqsijet u d-distanzi fil-proporzjon tagħhom, kif tabilhaqq huma. Hu xogħol ta' lavur mill-aktar dettaljat li hareg minn taħt id-daqqiet ta' l-iskarpell tal-magħruf skultur Žebbuġi Antonio Sciortino. Huwa magħruf li dan l-artist Malti fl-età ta' 17-il sena, mar Ruma biex jistudja l-arti fl-Istituto Reale delle Belle Arti. Il-prospettiva li hadem fil-Kappella ta' San Anton, x'aktarx kellha tkun il-bieb tas-suċċess tiegħu ghax fethitlu t-triq ghall-karriera stupenda li kellu barra minn xtutna. Antonio, ġuvnott ta' madwar 15-il sena kien halla impressjoni tajba fuq Dun Mikilang Sant li ghall-habta ta' l-1894 kien ir-rettur ta' din il-Kappella. Min-naħha tiegħu dan il-qassis twajjeb, għarrraf bit-talent li kellu Sciortino lill-Professur N. Taglieferro li kien id-Direttur ta' l-Edukazzjoni ta' dak iż-żmien.

Meta dan il-Professur eżamina bir-reqqa kollha x-xogħol li ra b'għajnejh fil-kappella ta' San Anton, haseb li jkun għaqli li dan iż-żgħażugħi jirrakkomandah biex ikompli jitharregħ barra minn Malta. Minn hemm 'l-quddiem Antonio Sciortino qatt ma ħares lura u kiseb fama

Pittura bl-akwarella li turi l-kappella ta' San Anton. Dan hu xogħol iż-żgħażugħ artist Mosti, Felix A. Aquilina

Għal paġna 37

FORT BLOCKS Co. Ltd.

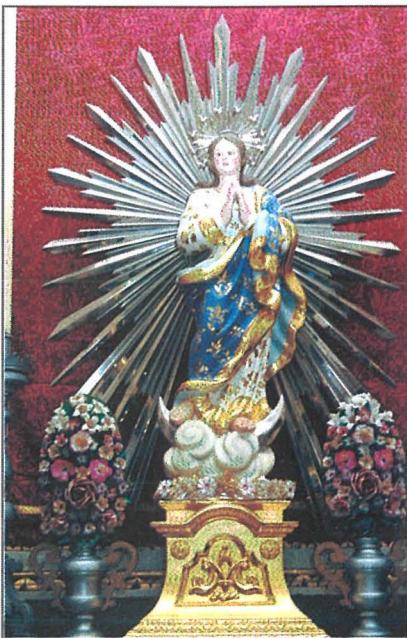
**Jonmar House, Triq id-Difiża Ċivili, Mosta MST 11
Tel: 410427, 437744 Fax: 434421**

Minn paġna 36

internazzjonali. Dan il-patrijott kbir Malti, qatt ma ried li jsir ċittadin Taljan u għażel li jissagħi kif l-avvanzi fil-futur tiegħu biex jibqa' jgħoż sa mewtu l-għażejha art twelidu. Xi wħud mill-aqwa opri li hadem Sciortino u li għadhom sal-lum issebbhu l-imsierah u l-ġonna Maltin jinkludu l-monument ta' Kristu Re li twaqqaf fil-Furjana biex jiġi mfakkar il-Kungress Ewkaristiku ta' l-1913 u l-mafkar ta' l-Assedju l-Kbir ta' l-1565 li jinsab quddiem il-Qorti fil-Belt. Wahda mix-xogħlijiet bikrija u li tant kisbitlu fama hi 'Les Gavroches' li tpoġġiet fil-Barraċċa ta' Fuq fl-1907.

300 sena

L-apprezzament ghall-opri qodma li dari kienu jsebbhu l-knejjes parrokkjali Maltin u Ghawdexin, mhux dejjem kien b'sahħtu biżżejjed. Sa ffit tas-snini ilu, meta kienet tiżżanżan xi opra ġidha, il-qadima kienet tinqed. Sfornatament, fil-Mosta ma kinitx l-ewwel darba li sehh dak li qegħdin nghidu. Il-knisja ta' Tumas Dingli hi eżempju klassiku! Fil-veru sens tal-kelma, hattejna knisja biex bnejna ohra! Iżda b'xorti tajba xi wħud mill-opri li kienu fil-knisja l-qadima tal-Mosta, ma sfawx ilkoll meqruda. Ghadhom magħna diversi kwadri ta' valur kbir fosthom insibu xogħol ta' Stefano Erardi. Imma l-aktar wieħed għažiż, hu bla dubju l-kwadru titulari ta' l-Assunta mpitter minn Pasquale Buhagi. Il-preservazzjoni tal-wirt artistiku tagħna la għandu jittieħed bhala kapriċċi u wisq iżżejjed bhala delizzju. Dak kollu li għaddewlna ta' qabilna b'tant għożza u fidi, għandna dd-dmir li nharsu biex ahna nghadduh lil ta' warajna.

*L-istatwa tal-Kunċiżjoni, li dari
kienet tagħmel parti
mill-pulptu tal-Knisja
l-Qadima ta' Tumas Dingli*

Għal paġna 38

C & X
IRONMONGERY

Visit our store at:

C&X Ironmongery
Biccerin Street,
Mosta
432666

FOR ALL YOUR HARDWARE NEEDS

Il-kappella ta' San Anton serviet ta' protezzjoni ghall-istatwa tal-Kunċizzjoni li kienet tagħmel parti mill-pulputu tal-Knisja l-Qadima. Dan il-patrimonju hu xogħol tassew artistiku skulturat fl-injam minn artist mhux magħruf. Fuq id-dahar ta' din l-istatwa nsibu minquxa d-data 1693. F'għeluq it-300 sena tagħha din l-istatwa ġiet arġentata u ndurata fuq inizjattiva tal-prokurator preżenti Dun Salv Magro. L-imħalleml Frangisk Tonna ha ħsieb li jahdem pedestall sabiħ u li ġie ndurat ukoll biex fuqu titpoġġa din il-vara ta' preġju kbir. Fl-1993 saret cerimonja helwa u devota fil-kappella ta' San Anton biex jiġi mfakkar dan l-anniversarju.

Bambin partikolari

Fis-sagristija, wieħed josserva Bambin magħmul mill-kartapesti li fl-imghoddi kien jintra mal-faċċa fir-Rotunda għall-jiem tal-Milied. Ma' dan il-Bambin partikolari li jgħodd mad-90 sena, hemm minsuġ fatt interessanti. Dun Pawl Xuereb li kien Arċipriet tal-Mosta bejn 1887 u 1894, kien haseb biex dan il-Bambin jinbidel ma' ieħor ġdid. Għalhekk il-qadim għamlu lotterja u dan intrebah minn Dun Ġammarin Muscat. Wara mewtu, dan is-sacerdot Mosti ħalla bil-miktub fit-testment li l-pjaneta personali tiegħu flimkien ma' dan il-bambin jiġi rregalati lill-kappella ta' San Anton Abbi. Ir-rettur ta' dak iż-żmien kien Dun Ĝużepp Grech. Hu dam jieħu ħsieb din il-kappella bejn 1904 u 1942. Għalhekk dan il-Bambin, xogħol l-istatwarju magħruf Karlu Darmanin sab il-kenn tiegħu f'dan il-maqdes devot biex jibqa' magħna tul is-snini. Darmanin hu meqjus bħala l-prinċep ta' l-istatwarji Maltin. Fost il-lokalitajiet li staghnew bix-xogħlijet tiegħu, insemmu lill-Mosta. Din il-parroċċa għandha sitta mid-disa' vari li jiffurmaw is-sett tal-Ġimgħa l-Kbira li ħarġu minn taht l-idejn maġiċi ta' Karlu Darmanin.

Il-Beatu Ģorġ Preca

Nhar id-9 ta' Mejju 2001, fuq il-Fosos tal-Floriana, il-Papa Ġwanni Pawlu II ibbeatifika lil Dun Ģorġ Preca, Nazju Falzon u M. Adeodata Pisani. Imqanqal minn dan il-jum storiku, l-iskultur Mosti Lessju Fenech (li jiġi t-tifel ta' Manuel Fenech dak li hadem l-istatwa ta' San Anton) sawwar mit-tafal, statwa l-ġmiel tagħha li turi lil Beatu Ģorġ Preca flimkien ma' tifel ċkejken. Din l-istatwa tassew sabiħa, li hi l-ewwel wahda tax-xorta tagħha, ġiet irregalata lil Dun Salv biex tkompli ssebbah lil din il-kappella Mostija.

Via Sagra

Biex tkun kompluta b'kollo, il-kappella f'gieħ il-qaddis Anton, ġiet imżejna b'Via Sagra ta' certu livell artistiku. Fl-1985, il-kuratur ta' din il-kappella, Frangisk Tonna twebbel li jordna Via Sagra originali. Din ix-xewqa ġiet imwettqa mill-pittur Pawlu Camilleri Cauchi. Fejn tidhol l-arti sagra fil-knejjes tagħna, Cauchi għamel isem għalih. Fil-fatt, hu jiġi iben l-istatwarju magħruf Ghawdexi Wistin Camilleri. Il-fidili ta' din il-pjazza ta' San Anton għadhom sa żmienna jżommu b'għożża dan it-talb tradizzjonali, ispirata mill-immaġni dettaljat tal-Via Sagra tagħhom.

Statwi tal-ġebel

U hekk kważi ġejna fi tmiem ta din il-mawra kulturali li għamilna f'din il-kappella Mostija u li hi mogħnija b'tant ħwejjeg sagri li jolqtu l-ghajnej kurjużha tal-viżitaturi. Iżda jonqos li nghidu kelma fuq żewġ statwi tal-ġebel li saru lejn l-ahħar tas-seklu għoxrin. Dawn qeqħdin jgħinu tgħidix kemm biex l-ambjent Malti f'dan il-misrah qadim ikompli jitkattar u jisbieħ. Fuq iz-zuntier naraw niċċa sabiħa li fiha tinsab għall-irdoss, statwa tal-Madonna tal-Karmnu. Dari, din ix-xbieha kienet meqjuma f'niċċa fi Triq il-Kungress Ewkaristiku, wara ġiet mogħtija mill-familja

Il-Bambin tal-Milied, xogħol ta' Karlu Darmanin li miegħu hemm marbuta ġraja kurjuža

Degiorgio. In-niċċa li nbniet apposta, għamel tajjeb ghaliha l-ex Sindku tal-lokal, is-Sur Nazzareno Vassallo.

Tefgħa ta' ġebla 'l-bogħod nilħmu statwa kbira f'gieh San Anton. Dun Salv Magro ilu jaqdi l-ministeru pastorali tiegħu f'din il-knisja ċkejkna għal bosta snin. Fl-1996, hu cċelebra l-ħamsin sena tiegħu bhala saċerdot. Biex dan l-anniversarju ma jintesie, fl-istess misrah waqqaf xbieha helwa f'gieħ dan il-qaddis. Din l-istatwa nħadmet minn Tarcisio Montabello li jiġi t-tifel ta' l-iskultur magħruf Marco Montabello. L-ispejjeż hallas ghalihom is-Sur Ġużeppi Grech. Il-kxif u t-tberik ta' din l-istatwa saru nhar il-Hadd 26 ta' Jannar, 1997, fju il-festa ta' San Anton Abbati.

Il-legġenda

Fost ix-xjuh li hemm jgħixu bieb u għatba ma' din il-kappella, hemm minnhom min għadu jemmen fil-legġenda ta' dan l-eremita. San Anton hu magħruf bhala l-kustodju ta' l-infern għax hu nnifsu ghaddha minn hafna taqbid u tentazzjonijiet mahluqa mix-xitan. Huma jghidulek li kif San Ġużepp joqghod idħħal id-devoti tiegħu l-ġenna bil-mohbi, hekk ukoll San Anton jintasab fejn il-bieb ta' l-infern jeħles lid-devoti tiegħu mis-sahta eterna. Grazzi għal dawn l-anzjani, dan il-kult minsuġ ma' dan il-qaddis għadu magħna fil-millenju l-ġdid!

L-ġhożza tal-Mostin

Ahna l-ulied tal-moderniżmu u l-informatika, xorta wahda għad fadal fil-ġewwieni tagħna, dik l-imħabba għal dak il-wirt għažiż li fdawlna missirijietna. Il-kappella ta' San Anton Abbati hi eżempju čar ta' l-ġhożza li għandhom il-Mostin. Ghadu jsir sal-lum b'mod regolari l-quddies matul il-ġimgħa kollha, inkluż il-ħdud u l-Festi ewlenin. F'nhar il-festa ta' San Anton, din il-kappella helwa tkun l-ġħażqa tan-nies tal-madwar. L-opri sbieħ li semmejna f'din il-kitba flimkien ma' ornementi oħra, inkluż id-damask hamrani jagħtuha bixra eleganti u rikka kif tabilhaqq tkun! Altru li mhix kappella sempliċi kif iħobbu jiddiskrivu xi wħud!

San Anton Abbati, l-istatwa ewlenija, maħduma mill-Mosti Manwel Fenech fis-snin sittin bit-ħabrik tal-kuratur Frangisk Tonna

Il-Beatu Dun Ġorġ Preca flimkien ma' tfajjal tad-duttrina. Din l-istatwetta helwa saret fis-sena 2001 mill-iskultur Mosti Lessju Fenech

- 1 Joseph Borg u John A. Sant, *It-Toroq tal-Mosta*, (Kunsill Lokali Mosta) 1998
- 2 Victor J. Galea, *Qwiel u Qaddisin*, (Calypso Island Pubblications) 1999
- 3 Michael J. Schiavone u Louis J. Scerri, *Maltese Biographies of the Twentieth Century* (PIN) 1997
- 4 Brian Bonnici, *Dell is-Salib fil-Gżejjer Maltin* (SKS) 1999
- 5 Il-Mosta Nru 159 (Jannar-Marzu 1996) paġna 11
- 6 Il-Mosta Nru 152 (Settembru-Diċembru 1993) paġna 12
- 7 Soċjetà Filarmonika Nicolò Isouard Mosta (programm tal-festa 1997)
- 8 Soċjetà Filarmonika Nicolò Isouard Mosta (programm tal-festa 1992)
- 9 Hajr lil-Dun Salv Magro u Frangisk Tonna ta' l-ghajnuna li tawni.